

Et brev fra »Sønderhoe den 14de Martz 1853«

Af J. Schmidt-Andersen

Gennem en postreform, der kom til udtryk i »Lov angaaende Postforsendelser« af 11te Marts 1851 (k 1, p 175), blev det væsentligt billigere og lettere at korrespondere. Billigere blev det gennem *enhedsporto*en, hvor afstanden mellem et brevs afsender og modtager var uden betydning, og portoen for et »*Enkeltbrev*« (max. vægt 1 Lod = 15.625 gram) var 6 Rigsbankskilling, såfremt det blev sendt enten som et »*Francobrev*« (med portoen forud kontant betalt) eller som et »*Portobrev*« (hvor portoen blev kontant betalt af modtageren) - men kun 4 Rigsbankskilling såfremt brevet var forud frigjort ved et påklæbet *frimærke*. Postreformen, og dermed frimærkets indførelse i Danmark, trådte i kraft den 1. april 1851.

Kun i hovedstaden blev brugen af frimærker ret hurtigt almindelig, medens der gik adskillige år før en større del af befolkningen i provinsen - og især på landet - blev opmærksom på frimærkets praktiske og økonomiske værdi (k 1, p 129). Først omkring 3 år efter frimærkets indførelse oversteg antallet af frimærkefrankerede breve sendt indenfor kongeriget antallet af »*Francobreve*« og »*Portobreve*«. (k 1, p 146).

I postloven tales om »*Breve*«, men ved lovens endelige udformning blev indføjet: »*Couverter*, som indeholde Breve og andre Brevpost-Sager, betales som Breve«. (k 1, p 176).

*) k=kilde.

Man skrev normalt på 1. og 2. side af et dobbelt brevark, foldede arket og lukkede brevomslaget med en oblat eller et laksegl. Da man ikke skrev afsender på brevene, og deres skrevne indhold normalt er blevet udrevet før de gemte breve er kommet ud til samlere o. a., må man oftest nøjes med at interessere sig for brevomslagernes forsider. Da adressaterne ofte var betydende personer kan der alene ud fra de gamle brevomslags forsider udredes interessante person- og stedshistorier.

I de godt 40 år jeg har beskæftiget mig med Danmarks klassiske frimærkeudgavers historie, har jeg ikke tidligere set et brev sendt fra *Sønderho* på Fanø. Det brev, der her bliver behandlet, er tilmed *frimærkefrankeret*, hvilket er bemærkelsesværdigt - sendt som det er fra en by med ca. 1000 indbyggere (hvoraf en stor del var på søen) og sendt mindre end 2 år efter frimærkets indførelse.

Årsagen til at jeg ved første blik fattede interesse for dette brev (i foldet stand) var 1. at det var frimærkefrankeret og at frimærket var annulleret med nummerstempel 75, d.v.s. at det var afgået fra Varde postkontor, 2. men at dette postkontors stempel hverken fandtes på for- eller bagsiden, og 3. adressaten, som jeg kendte fra andre breve fra tiden. - Stor var min overraskelse, da jeg ved udfoldningen af brevarket fandt indholdet intakt, og at brevet var fra *Sønderho* - i hvilken meget smukke by jeg i godt 40 år har opholdt mig i kortere eller længere perioder.

Om brevomslagets forside her kun dette: adressaten *Georg Christian Saxild* (1811-1885) var på det tidspunkt kammerassessor og skriver i Hvetbo Herred (k 2, p 13). Frimærket er fra 2. oplag af Danmarks første frimærke, FIRE R.B.S. og trykt i H. H. Thieles Enke's bogtrykkeri. (k 1, p 48)

Brevindholdet og håndskriften kan tydes således:

»Sønderhoe den 14de Martz 1853.

Her Kammerassessor Saxild

Jeg tager mig den Frihed at tilmelde Dem et par Ord om vor forandrede Stilling

Da De er den eneste af Deres agtværdige Familie, som jeg har seet og talt (med), kan jeg ikke undlade at tilmelde Dem, at jeg er blevet forlovet med en Styrmand *Mikkel Johansen Brinch* her fra Sønderhoe

Vi har igaar havt Trolovelse og agter paa anden Paa-skedag at holde vort Bryllup. Vi ønsker gjerne Deres Nærværelse og Deltagelse i vor Bryllupsglæde, og i saafald at Reisen ikke synes Dem for besværlig, og Tiden tillader Dem det, beder jeg Dem, om de ikke vil gjøre os den Ære at komme hertil. Det er længe siden, jeg har talt med Dem jeg husker grant hvad Dag det var det var den 26 Martz omtrent for fem aar siden i disse 5 Aar er der sket store og sørgelige Forandringer, dog Glæder har formindsket dem Jeg beder Dem være hilset fra min Kjæreste og min Moder og vær Dem især vel hilset fra mig Deres tak skyldige

Anna Petersen«

Den unge piges navn var *Anna Petersen*, og ikke som oplyst i »slægtsbogen« (k 3.), *Anne Pedersen*. Fornavnet *Anna* findes, skrevet med hendes egen hånd, bl. a. i salmebøger, og efternavnet er udledt af hendes fars fornavn *Peter*. *Anna Petersen* var født i Højer den 20. december 1836. Hun var datter af en ugift kvinde *Mette Jepsdatter* (k 4, p. 146), der på grund af sin fars økonomiske tab under krigen i 1807 var kommet ud at tjene. I Højer mødte hun *Peter Saxild*, der var praktiserende læge dér, og han blev fader til hendes *Anna*.

Peter Saxild, der var født i København (k 5 p. 175), tog medicinsk embedseksamen i 1831. Han praktiserede i Møgeltønder fra 1833, i Højer fra 1834, på Sild fra 1838 og i Sønderho fra begyndelsen af 1847, til han i

efteråret samme år måtte forlade øen på grund af sygdom. Et oprør i Vestindien fik ham til at tage ansættelse som skibslæge. Men hans kræfter slog ikke til, og på hjemrejsen, om bord på skibet »Johanne Marie«, døde han den 24. juni 1849 og blev begravet i Atlanterhavet 200 mil fra Bermudaøerne (k 4, p 145). I et mindekrift om Georg Christian Saxild (k 4) karakteriseres Peter Saxild som værende mangesidet begavet, livlig - ofte lystig, men noget efterladende og svagelig, og, hvad der kan siges på en pænere måde med ordene »alt andet end køn«.

Under sin sygdom har Peter Saxild betroet sig til den yngre broder, juristen Georg Christian (brevets adressat), bl.a. om, at han havde en datter (k 4, p. 146). Umiddelbart efter Peter Saxild's død skrev hans moder, f. Schiønning til Mette Jepsdatter, og der udveksledes breve mellem de to kvinder. Der blev nu i Fanø's birks overformynderi indsat en obligation på 1000 Rigsdaler til fordel for Anna.

Ægtemanden *Mikkel Johansen Thomsen Brinch* var født i 1827 som søn af skibsfører Thomas Lauridsen Brinch (1796-1842) og Maren Mikkelsdatter (1804-1870). Thomas Lauridsen Brinch var søn af skibsfører Laurs Hansen Brinch (1762-1843) og Maren Thomasdatter (1771-1852). De byggede i 1796 et 9-fags hus i Sønderho, og deres initialer LHB og MTD findes i jern på husets vestgavl. I det følgende vil huset, hvor det unge ægtepar kom til at bo, blive omtalt som »slægts-huset«. I ægteskabet fødtes 4 børn, 3 sønner, hvoraf den ene døde som barn, og 1 datter. Mikkel Johansen Brinch omkom som skibsfører på havet den 29. december 1879, idet han blev skyllet overbord ud for Skagen. Hans enke boede i »slægtshuset« til sin død den 13. september 1926. - Om slægtens videre udvikling henvises til »slægtsbogen« (k 3, p. 164-65 og 172-76).

Del af slægtshuset set fra syd (12).

Det her viste billede af en del af »slægtshuset« (afb. 12) set fra syd er efter et nutidigt fotografi. Fra omkring 1900 findes et nu noget afbleget fotografi, hvorpå der foran hoveddøden, under »aftengaben«, står to kvinder, der menes at være Anna Brinch og hendes moder. »Slægtshuset« er bevaret såvel i eks- som i interiører næsten uændret fra det blev bygget. De oprindelige skorstensrør, der ses på 1900-billedet, er senere erstattet med murede skorstenspiber. Også i møbleringen og belysningen er det bedste fra den ældre tid bevaret. Huset, der hører til de ældste og smukkeste i byen, er et eksempel på et Sønderho-hus, når et sådant er bedst.

Fra stuen mod syd - »Sønderdonsk« - er til afbildninger her hentet et billede af den unge Anna i fanødragten (afb. 13) og af den stovte skipper Mikkel (afb. 14). I stuen findes også billeder af Peter Saxild og af to af hans søstre.

Brevets adressat (afb. 15) Georg Christian Saxild har på brevets første side, i øverste venstre hjørne, skrevet

Anna Petersen (13).

Mikkel Johannes Brinch (14).

»besv 2/4 53«, og heraf synes det at fremgå, at han ikke har været til stede ved Annas og Mikkels bryllup.

Juristen Georg Christian Saxild har været en hjertevarm og dygtig personlighed. Det fremgår af den slægts- og levnedbeskrivelse (k 4.) hans søn, Jacob Saxild, Ribe, satte ham som minde i 1911, hundredåret for hans fødsel, og af et brev i forfatterens samling, hvoraf det fremgår at han understøttede en ung mand, Emil Bøggild, med hans juridiske studier.

Som jeg indledte med at opridse brevs posthistoriske baggrund, vil jeg slutte med at give nogle oplysninger om den besværlige *postgang* mellem Sønderho og det øvrige Danmark. Sønderho blev først brevsamlingssted 1. november 1861. I 1885 blev der oprettet en postekspedition på stedet, og den 1. september 1902 et postkontor. (k 6).

Af arkivalierne fremgår, at generalpostdirektoratet havde bestemt, at al post til og fra Fanø (Nordby og

Georg Christian Saxild (15).

Sønderho) skulle gå over Varde postkontor. (k 7) En velordnet postbesørgelse fra Fanø, d.v.s. Fanø - Strandby (senere Esbjerg) indledtes i 1820. Fra 1839 til 1857 var bestillingen og eneretten til at besørg post mellem Nordby og Varde overgået til postmester Carl Wilhelm Kolwig (k 7). Postbefordringen mellem Sønderho og Nordby blev fra 1804 til 1844 forestået af Jens J. Sonnichsen. Denne førte bog over alle afgåede breve, og bogen fra 1841-44 er bevaret. Det fremgår heraf, at der omtrent hver anden dag er afsendt breve, gennemsnitlig to om dagen. Der menes (k 6), at der for hvert brev fra Nordby til Varde - afsendt før postreformens indførelse - skulle betales en »mellemporto«, måske 4 Rbs., og først fra Varde gjaldt de officielle portosatser der (før 1. april 1851) til Ribe, Sønderborg, København og Hamborg var henholdsvis 3, 16, 16 og 22 Rbs. - Betalingen for breve fra Sønderho blev da medsendt i kontanter til Nordby sammen med regnskabsbogen.

Da det var forbudt postfolkene i Nordby og Varde at påklæbe frimærker, må frimærket på det her behandlede brev enten være påsat af afsenderen eller af budet på strækningen Sønderho - Nordby.

At brevet på Varde postkontor ikke er blevet stemplet med postkontorets stempel skyldes, at det indtil den 12. februar 1853 benyttede stempel efter generaldirektoratets anmodning var indsendt til reparation (k 6).

Kilder: ¹⁾ J. Schmidt-Andersen: »Danmarks første Frimærke«, FIRE R.B.S. og forholdene omkring en postreforms gennemførelse (1961). ²⁾ A. Falk-Jensen og H. Hjorth-Nielsen: »Candidati og Examinati Juris«, IV (1958). ³⁾ »Slægten Sonnichsen og de dertil hørende slægter Thomsen, Kromann og Brinch af Sønderho på Fanø«, 3. udg. (1972). ⁴⁾ »Georg Christian Saxild, 1811 - 1. september - 1911«, af Jacob Saxild. Trykt som manuskript (1911). ⁵⁾ Kristian Carøe: Den danske Lægestand III.

⁶⁾ Posthistorikeren, civilingeniør A. Tholl.

⁷⁾ N. M. Kromann: Fanø's Historie, I. p. 319-330 (1933-34).

En personlig tak for råd og bistand til: A. Tholl, Kalundborg, Ida Nielsen, Sønderho, familierne Engel og Klougart, biblioteket i Sønderho, Kolding kommunebiblioteker og hovedbiblioteket i Gentofte kommune.